

Esikirt. tsto 246/16.12.1985

M

Nj2 496 07 0028 - 0030

UUSIKAARLEPYÄ, VEXALA LÄNGNÄS JA PEPPARTRÄSKET SEKÄ

JUSSILA TORKATRÄSKET

- kolmen historiallisen ajan tutkimuskohteen kaivauksia

Hannu Kotivuori 1985

Sisällysluettelo

Johdanto	sivu 1
Vexala Långnäs: - tutkimusseloste	2
Vexala Pepparträsket: - tutkimusseloste	4
Jussila Torkaträsket: - tutkimusseloste	5
Yhteenveto	6
Diapositiivi- ja negatiiviluettelo	7
Karttaliitteet: - peruskarttaotteet ja kaivauskartat	8
Topografikarttaotteet 1:100 000	14
Valokuvat	16

JOHDANTO

Uudenkaarlepyyn Vexalan ja Jussilan kylien alueilla suoritettiin 12.- 15.8.1985 SÖHM:n (Svenska Österbottens Hembygds- och Museiförbund) toimintaohjelmassa kesällä 1985 vahvistettuja arkeologisia kaivauksia. Käytännön toimenpiteistä vastasivat Uudenkaarlepyyn kulttuurilautakunta ja Munsalan kotiseutuyhdistys, jonka puheenjohtajan, Anders Nordströmin johdolla työkohteissa toimi keskimäärin viidentoista eri ammattialoja edustavan vapaaehtoisen henkilön työryhmä. Mukana oli mm. kartoitukseen ammatikseen perehtyneitä miehiä sekä kaksi metallinilmaisimin työtä auttanutta vapaaehtoista, joiden havaintojen perusteella tutkittujen raunioiden läheisyydestä löydettiin joukko metalliesineitä ja niiden katkelmia.

Vexalan Långnäsän alueelta todetuista kivilatomuksista tutkittiin kolme: kahdesta pyöreästä rauniosta puolikkaat ja yhdestä pitkästä kivilatomuksesta koekaista. Lisäksi näiden välialueilla oleville tasanteille tehtiin muutamia koeruutuja ja -kuoppia. Noin kilometrin etäisyydellä edellisistä raunioista etelään olevan Pepparträsketin tuntumassa tutkittiin pieni kiviraunio ja Jussilan kylään kuuluvan Torkaträsket -nimisen suoalueen läheisyydessä olevalla mäellä yksittäinen kivilatomus, joka uhkasi joutua rakenteilla olevan metsäautotien alle.

Kaivaustyön ohella allekirjoittaneelle näytettiin joukko Munsalasta tietoon tulleita inventointikohteita, joista on laadittu erillinen inventointiseloste. Julkisen sanan mielenkiinnolla seuraamat tutkimukset päättyivät Vexalassa pidettyyn esitelmätilaisuuteen.

Mjr 496 07028

UUSIKAARLEPY Y VEXALA LÅNGNÅS peruskartta 1343 07 VEXALA (1972)
 x = 7046 50-60 p = 7054 25-35
 y = 566 58-63 i = 268 05-10
 z = 7-8 m ymp.

Lk 3

Tila: RNro 9:34

Karttaliitteet: - peruskarttaote 1:20 000 s. 8
 - yleiskartta 1:500 s. 9
 - tasokartta 1:50, raunio 1 s. 10
 - " , raunio 2 s. 11
 - " , raunio 3 s. 12

Valokuvat: f. 62948-854, ks. s. 7, kuvataulut s. 16-17

Diat: 9429-9434, ks. s. 7

Långnås sijaitsee Vexalan kylän pohjoispuolella olevan niemekkeen keskivaiheilla, noin puolentoista kilometrin etäisyydellä sekä itä- että länsipuolella olevasta merestä (ks. s. 14). Alue on osa lounaasta mereen yhdistyvää, noin 2 x 0,5 km laajaa entistä merenlahtea tai lahden pohjukkaa. Långnåsin pohjoispuolella on soistunut järvi, Storträsket. Niemimaa on lähinnä 5 m ymp. olevan korkeuskäyrän alapuolella olevaa, entistä saaristoa, josta muutamat mäenlaet kohoavat noin 15 m ymp. Tutkimusalue on niityksi muuttuneen ja paikoin vesoittuneen entisen peltomaan itäpuoleisella reunalla, missä sijaitseva mäki kohoaa noin 7-8 m ymp. Pellon lounaispuolella on vastaava metsäsaareke, jossa todettiin mahdollisia kellarien perustuksia ja paikalla kerrotaan olleen aikoinaan kalastajien sataman. Vexalan suunnasta pohjoiseen kulkevalta kylätieltä erkanee kyseiselle pellolle kapea tie, joka kulkee tutkitun alueen halki. Paikalla kasvaa täysikasvuista kuusimetsää, jonka maaperä on osin kivikkoista, paikoin hienoa hiekkaa.

Tutkimustoimet keskitettiin peltotieltä noin 120 m etelään olevalle paikalle, jossa avattiin pyöreähköstä kivirauniosta, nro 1 (ks. karttaliite s. 10), puolet ja pitkänomaisesta kiviaidasta? koekaista (ks. karttaliite s. 11). Molemmat osoittautuivat samantyyppisiksi, maattomiksi kiviraunioiksi, joita voi luonnehtia vain viljelymuistoina. Raunio 1 on noin 2,7 x 4,2 x 0,7 m laaja

ja koostuu eri kokoisista kivistä. Se on noin 7 m ymp., joten alueelle ominaisen, keskimääräisen maankohoamisnopeuden ollessa 88 mm/v (ks. mm. Siiriäinen, Ari, 1972. A gradient/time curve for dating Stone Age shorelines in Finland. Suomen Museo 1972:14) voidaan paikkaa pitää teoreettisestikin asutukselle tai muulle toiminnalle soveliaana vasta vuotta 1200 jKr seuraavina vuosina. Raunion pohjoispuolelle avatussa koeruudussa todettiin pieniä hiilenpaloja vaaleassa hiekkamaassa noin 15 cm syvyyteen asti ja paikoin ilmeisesti aurauksesta ilmoittavia tummahkoja juovia.

Noin 8 m ymp. olevalla korkeudella todetusta pitkästä kivi-rauniosta avattiin noin 3 x 2 m laaja alue, joka vastasi raunion 1 peltoraunioon viittaavia ominaisuuksia. Välissä olevalle alueelle tehdyistä koekuopista löytyi mm. tiiltä, joten tältä osin paikalla olisi ehkä löydettävissä myös merkkejä asutuksesta. Metallin-
ilmaisimien avulla voitiin paikantaa noin 15 kpl erilaisia nau-
loja. Kaikki olivat taottuja: yksi hevosenkenkänauula, kolme pää-
televyvä vailla olevia niittinauloja? ja loput tarkemmin määritte-
lemättömiä. Paikalta löytyi lisäksi helmikuviolla koristettu
tina(?)nappi, jonka silmukkamainen kiinnikeosa viittaa sekin
uuden ajan löytöön, vaikka kyse ei ole teollisesta valmisteesta.
Suurin paikannettu rautaesine on sekin jonkin maataloustyökalun,
auran tms., kärkiosa, jonka pyöreästä lappeesta pistää kiinnitys-
naula. Eräässä kohdassa oletettua viljelysmaata oli vielä havait-
tavissa jälkiä aurauksesta.

POLVIHOLAN NAPP-
PI ?
SÄILYTETÄÄN KAN-
SATIETEEN TSTON
KORDELMISSA!
10975

Kolmas tutkittu raunio sijaitsee aivan peltotien pohjoisreunas-
sa (ks. karttaliite s. 12). Tämän raunion alle 7 m ymp. oleva
korkeus jo viittaa peltoraunioon, joka turpeen poiston jälkeen
heti varmistuikin. Alueelta ei tältäkkään osin saatu mitään tarkkaan
ajoitukseen suuntaavaa löytöä ja rauniot olivat löydöttömiä.
Lisäksi raunion 1 alla oli jälkiä vanhasta turvepeitteestä, joten
viljelyn viimevaiheet on luontevinta sijoittaa korkeintaan 1700-
luvulle.

Kyl 496 070029

UUSIKAARLEPY Y VEXALA PEPPARTRÄSKET peruskartta 1343 07 VEXA (1972)
 x = 7045 53 p = 7053 22
 y = 567 30 i = 268 68
 z = n. 7,5

Tila: RNro 16:1

Karttaliitteet: - peruskarttaote 1:20 000 s. 8
 - tasokartta 1:50 s. 13

Valokuvat: ff. 62955-957, k. s. 18

Diat: 9435, ks. s. 7

Pepparträsket sijaitsee Långnäsistä noin kilometrin etäisyydellä kaakossa ja itse alueella tutkittu raunio on noin 200 m järven eteläpuolella olevalla harjanteella. Paikalla olevan hakkuuaukean länsilaidassa on kaksi pientä latomusta, joista toinen on metsän puolella. Aukealla olevan, noin 3 x 3 x 0,4 m laajan raunion rakenne tutkittiin, jolloin se havaittiin kootuksi erikokoisista kivistä ison maakiven reunaan viskellyistä irtokivistä. Metsän puolella on umpeenkasvanut polku, jonka reunamilla on muitakin sammaloituneita kivikasoja. Latomusten voi olettaa syntyneen tätä Långnäsän suuntaan kulkevaa polkua aikanaan raivattaessa.

MUNSALA

496 01 0030

UUSIKAARLEPPY JUSSILA TORKATRÄSKET

peruskartta 1334 12 + 2312 03 MUNSALA (1972)

x = 7033 50 p = 7040 45

y = 2426 70 i = 276 85

z = n. 20

Tila: RNro 4:10

Karttaliitteet: - peruskarttaote 1:20 000 s. -

Valokuvat: ff. 62958-959, k. s. 18

Diat: 9436, ks. s. 7

Jussilan kylän ja Björkbackan kylänosan välissä oleva vajaan kahden kilometrin alue on etupäässä asumatonta suo- ja metsämaata. Aivan Torkträsket -nimisen suon lounaispuolella olevaan metsäsaarekkeeseen suunnitteilla olevan metsäautotien vuoksi tutkittiin lähemmin tuhoutumisvaarassa olevaa rauniota (n. 4 x 3 x 0,6 m laaja). Turpeen poistamisen jälkeen raunion todettiin kuitenkin olevan tiilenpolttouuni tai jokin muu sortunut ja sammaloitunut tiiliuuni. Tämä metsälinjojen risteyksen tuntumassa oleva, vankan, tiettömän sekametsän ympäröimä raunio sisälsi runsaasti tiilimurskaa ja yhden polttamattoman tiilen katkelman sekä mm. poraamalla emäkalliostaan irroitettun kivipaaden.

Yhteenveto

Runsaan ja innostuneen vapaaehtoistyövoiman ponnistuksin työ saatiin Långnäsin osalta parissa päivässä vaiheeseen, jossa alueen raunioiden alkuperä voitiin riittävän selkeästi todeta. Alueella on ollut viljelytoimintaa pienialaisilla peltoraivanteilla ajankohtana, joka saattaa maankohoamisnopeuden huomioiden sijoittua korkeintaan myöhäiskeskiaikaan, noin vuoden 1500 = vaiheille, mutta pikemminkin pari vuosisataa nuoremmaksi. Van- kan kasvillisuuden ja perimätiedon puutteen vuoksi aluetta ei ole kyseiseen tarkoitukseen käytetty ainakaan 1800-luvun lopun jälkeen. Varsinaisesta asutuksesta ei varmoja havaintoja löydetty, joskin muutamat tiilenpalat voivat olla peräisin myös rakennukseen kuuluvasta uunista. Teollista valmistetta olevia löytöjä alueelta ei tullut esiin, joten luontevin ajankohta näiden pikkupeltojen käytölle olisi 1600- ja 1700-luvut.

Helsinki 19.11.1985

Hannu Kotivuori

FK

Dialuettelo

- 9429 Vexala Långnäs: Raunio 1 ennen kaivausta, pohjoisesta.
 9430 - " - : Raunio 2 avattuna, lounaasta.
 9431 - " - : - " - , etelästä.
 9432 - " - : - " - , lähikuva lounaasta.
 9433 - " - : Raunio 3 avattuna, etelästä.
 9434 - " - : Tasokaivaus käynnissä.
 9435 Vexala Pepparträsket: Raunio ennen kaivausta, idästä.
 9436 Jussila Torkaträsket: Tiiliuuni tms. ennen turpeen poistamista, kaakosta.

Negatiiviluettelo

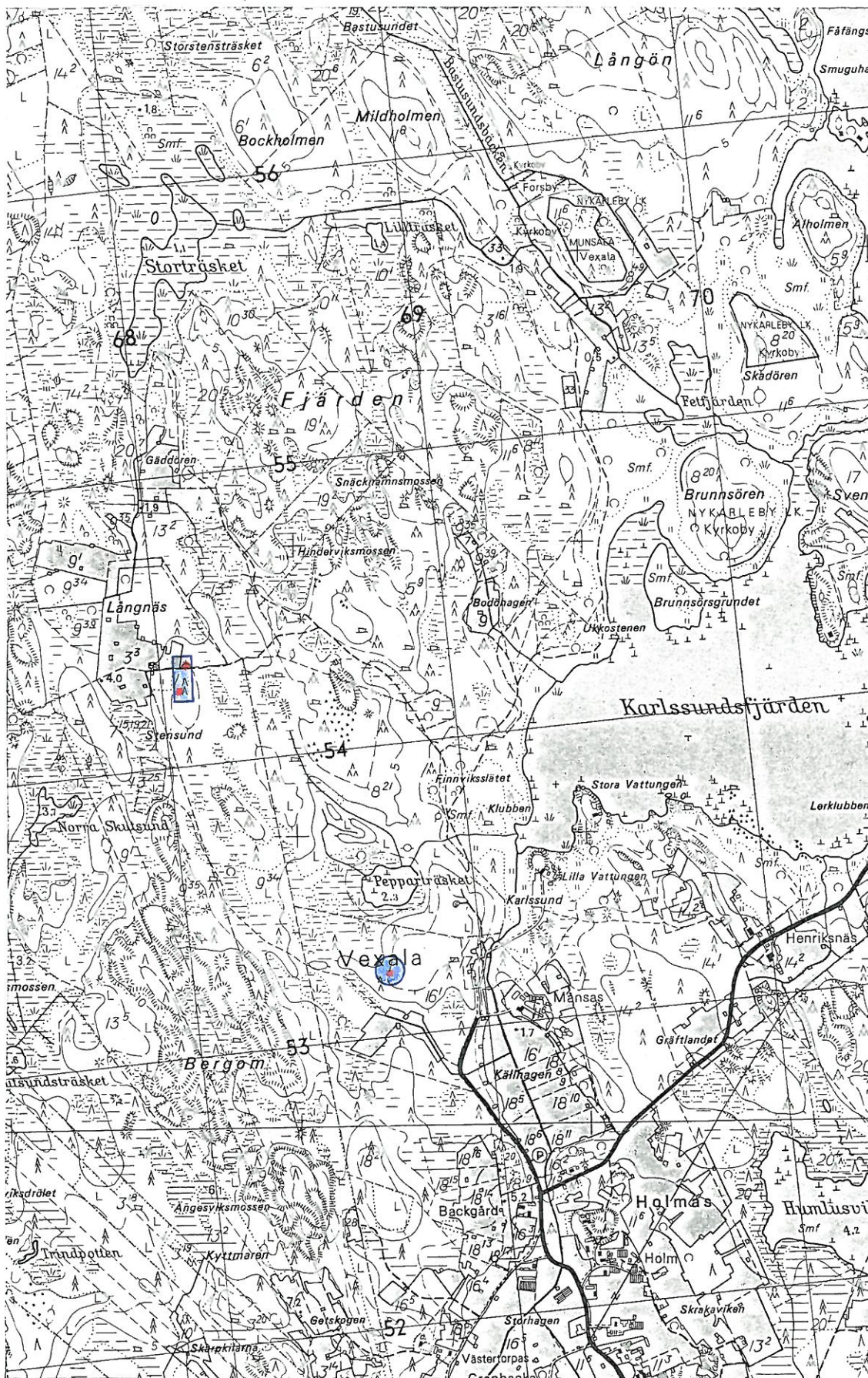
- 62948-949 Vexala Långnäs: Raunio 1 ennen kaivausta, pohjoisesta.
 62950 - " - : Raunio 1 ennen kaivausta, idästä.
 62951 - " - : Raunio 1 turve poistettuna, pohjoisesta.
 62952-953 - " - : Raunio 2 - " - , etelästä.
 62954 : Raunio 3 turve poistettuna, etelästä.
 62955-956 Vexala Pepparträsket: Peltoraunio tms., idästä.
 62957 - " - : Raunio avattuna, idästä.
 62958-959 Jussila Torkaträsket: Tiiliuuni tms., kaakosta.

Uusikaarlepyy Vexala Långnäs ja Pepparträsket

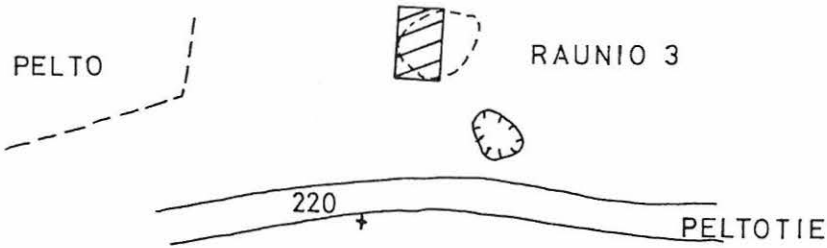
268

567 269

568 270

Ote peruskartasta 1343 07 VEXALA. 1:20 000, 1972.

UUSIKAARLEPYÄ VEXALA
LÄNGNÄS
Yleiskartta 1:500
H. Kotivuori 1985

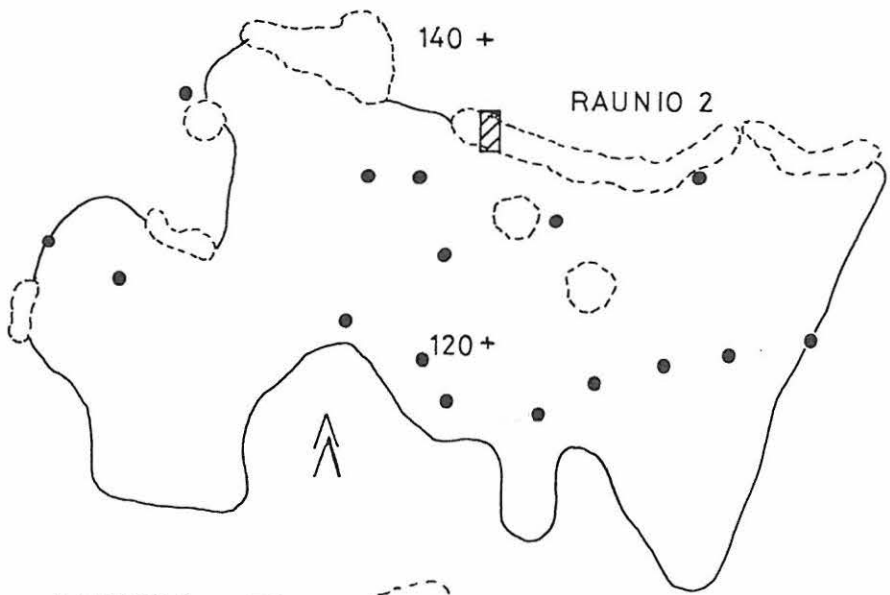

200 +

180 +

160 +

- LÖYTÖ
- RAUNIO
- ◊ VANHA PELTO
- ▨ KAIVAUS

RAUNIO 1
+
80

+
100

+
120

UUSIKAARLEPPY VEXALA
LÄNGNÄS

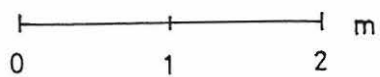
H.Kotivuori 1985

Raunio 1, krs. 1

Mk. 1:50

Korkeus: cm y.m.p.

Piirt. H.Kotivuori

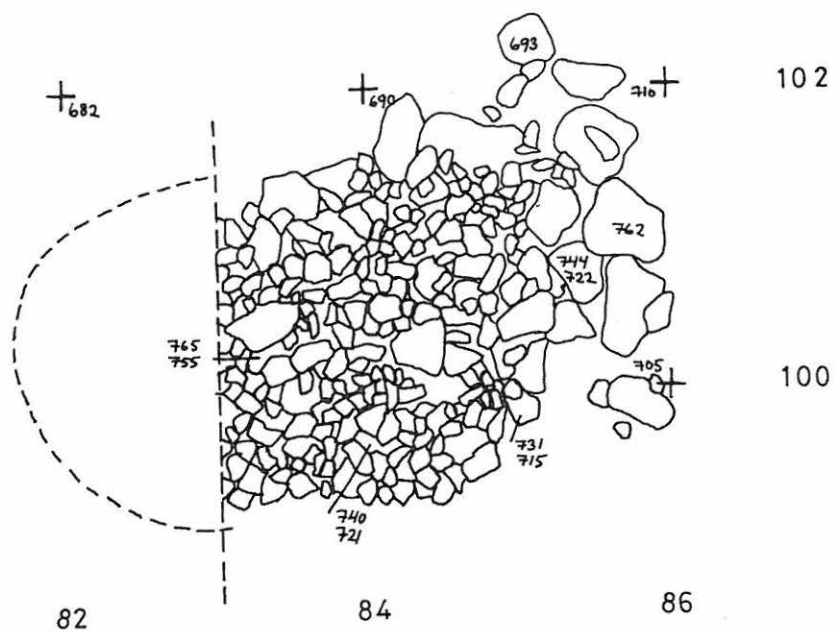
+665

+676

+761

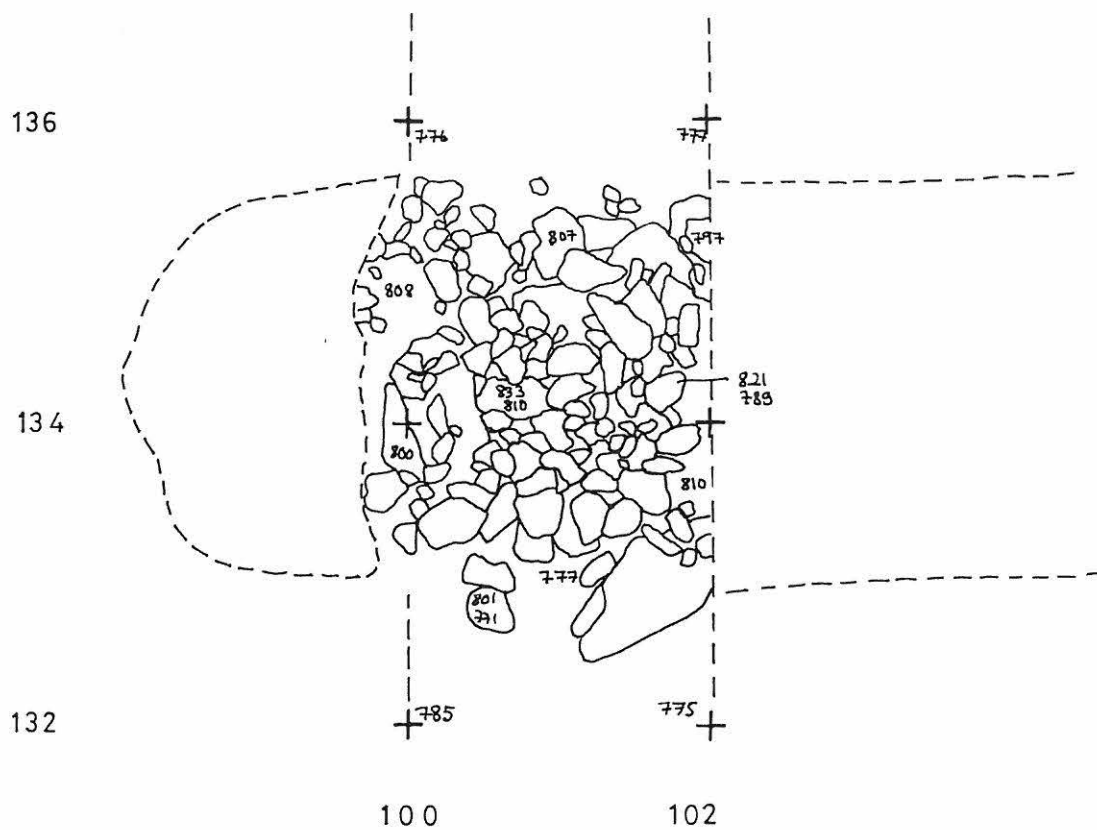
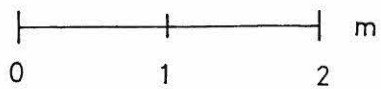
+673

104

UUSIKAARLEPYÄ VEXALA
LÄNGNÄS

H.Kotivuori 1985
Raunio 2, krs. 1
Mk. 1:50
Korkeus: cm y.m.p.
Piirt. H.Kotivuori

UUSIKAARLEPYÄ VEXALA
PEPPARTRÄSKET

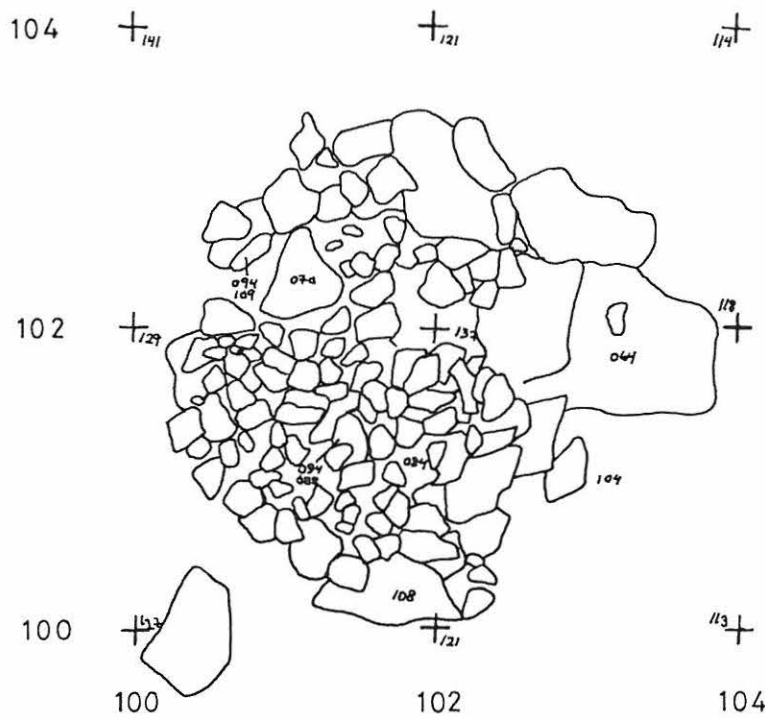
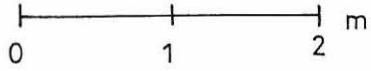
H.Kotivuori 1985

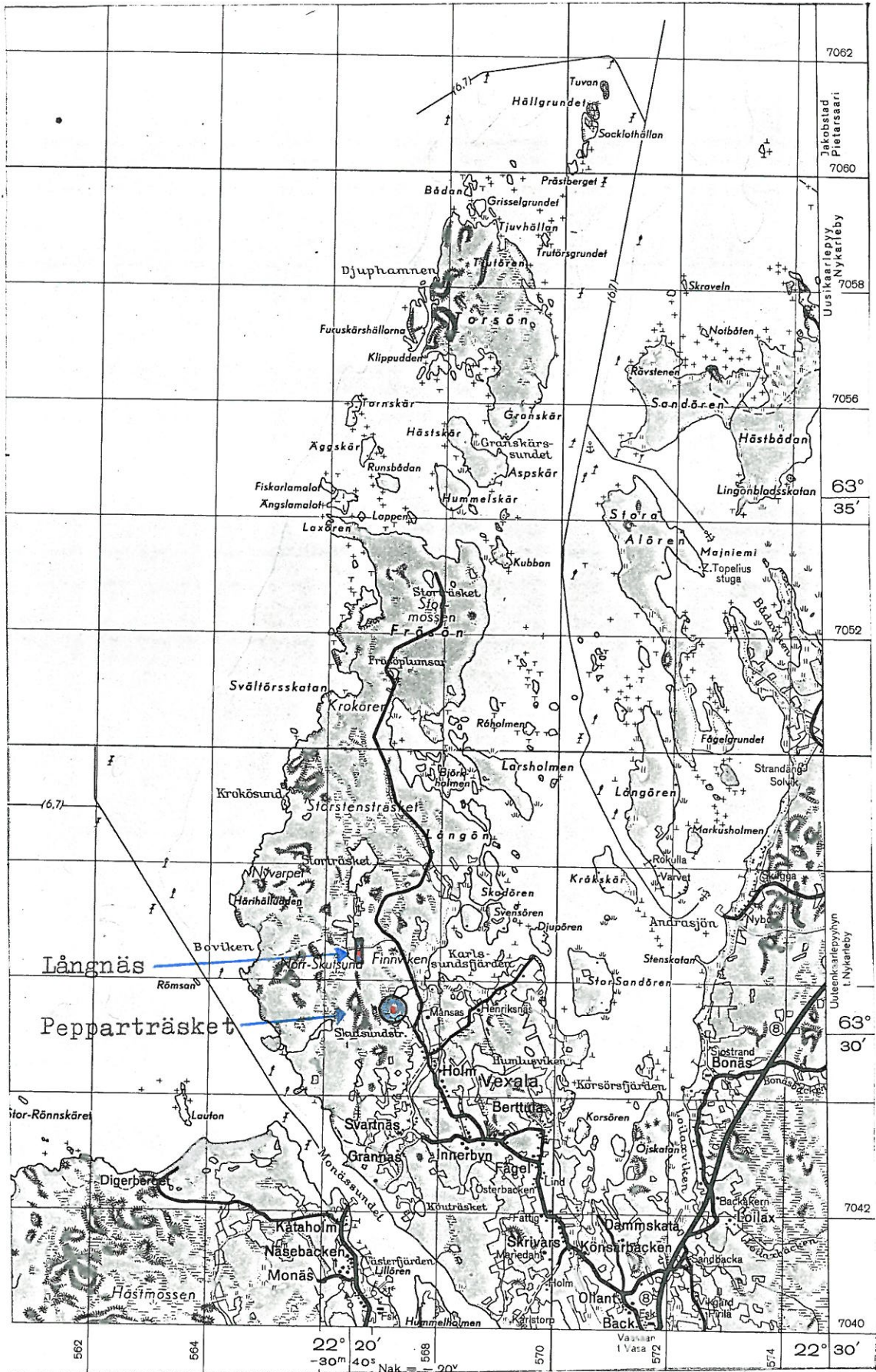
Krs. 1

Mk. 1:50

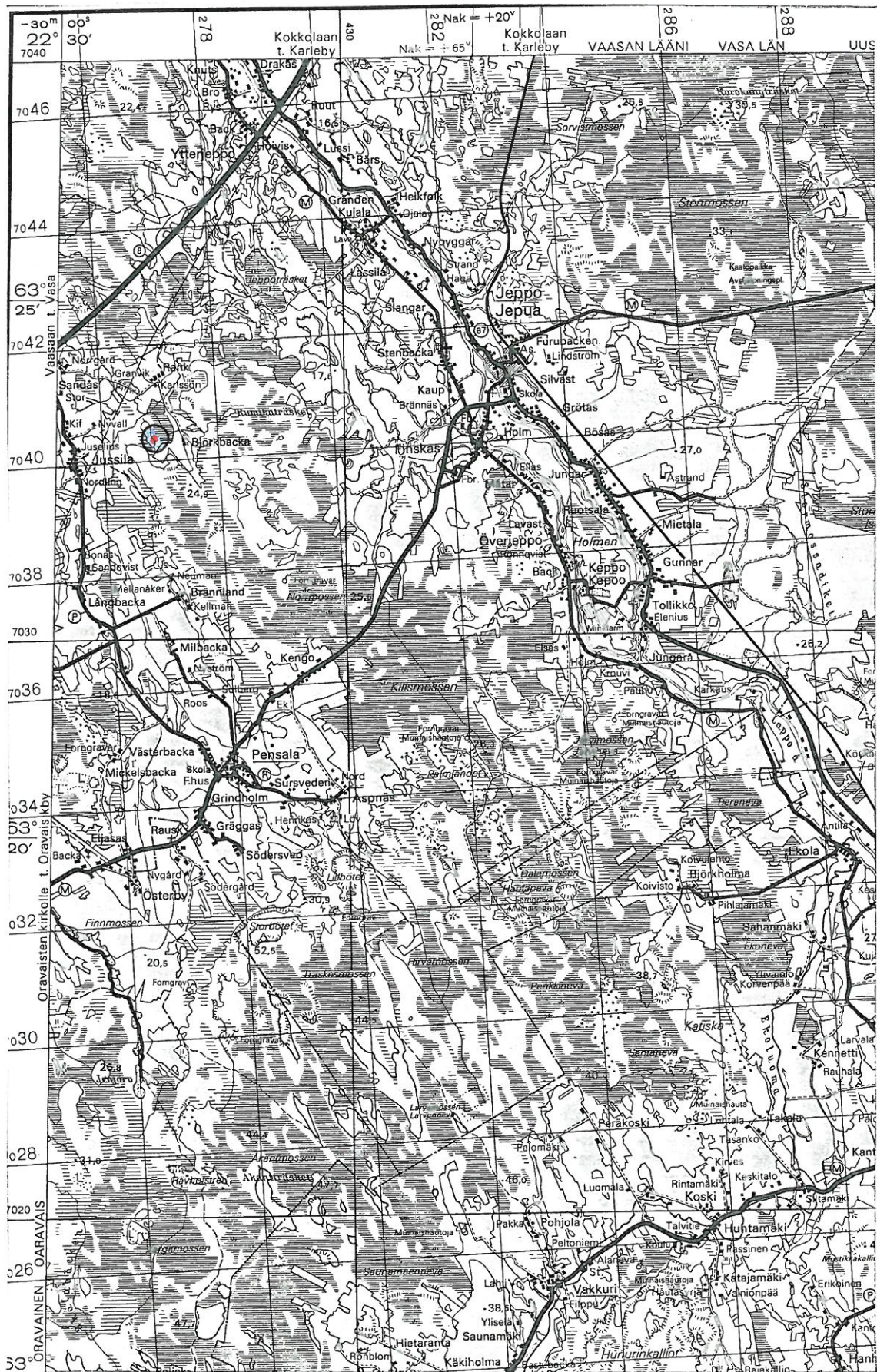
Kp. 014

Piirt. H.Kotivuori

Topografikarttaote 1343 VEXALA. 1:100 000. 1954.

Topografikarttaote 2312 ALAHÄRMÄ. 1:100 000. 1978.

UUSIKAARLEPYÖ

H.KOTIVUORI 1985

f. 62948-949

VEXALA LÄNGNÄS

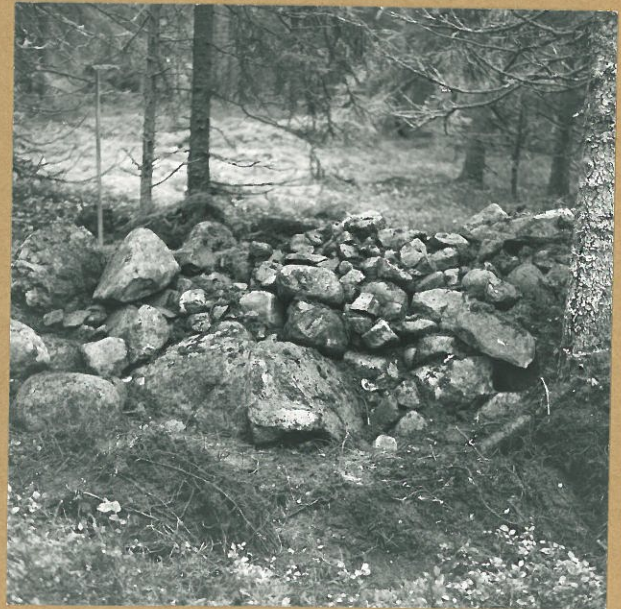
RAUNIO 1 POHJOISESTA

f. 62950

VEXALA LÄNGNÄS

RAUNIO 1 IDÄSTÄ

f. 62951

VEXALA LÄNGNÄS

RAUNIO 1 POHJOISESTA

TURVE POISTETTU

UUSIKAARLEPYY

H.KOTIVUORI 1985

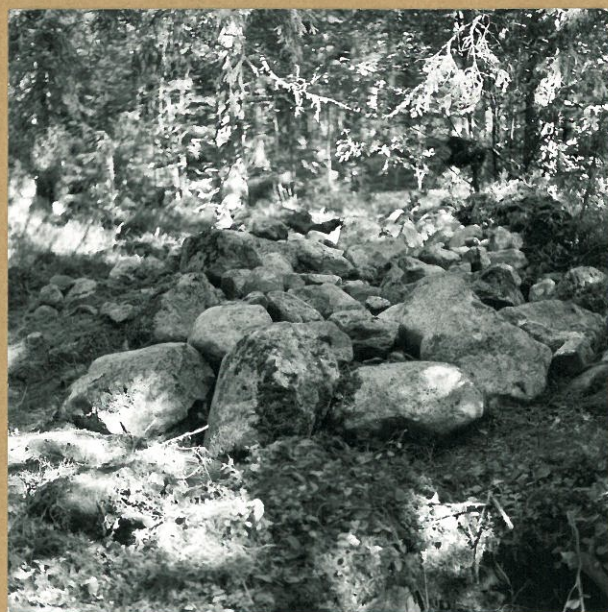

ff. 62992-953

VEXALA LÅNGNÄS

RAUNIO 2 ETELÄSTÄ

TURVE POISTETTU

f. 62954

VEXALA LÅNGNÄS

RAUNIO 3 ETELÄSTÄ

TURVE POISTETTU

UUSIKAARLEPYÄ

H. KOTIVUORI 1985

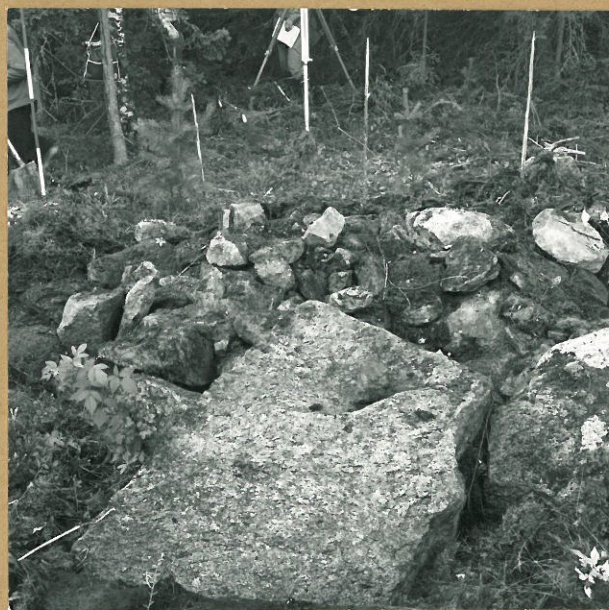
ff. 62955-956

VEXALA PEPPARTRÄSKET

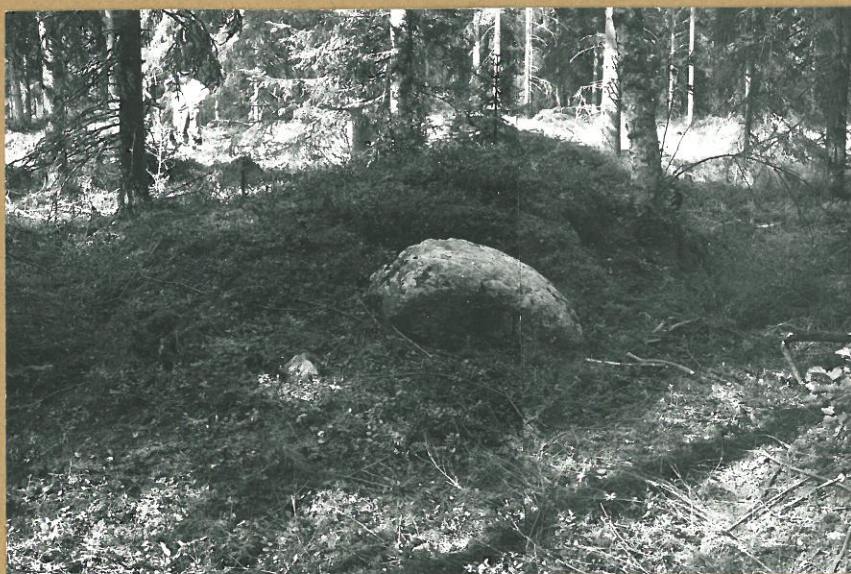
"PELTORAUNIO" TMS. IDÄSTÄ

VEXALA PEPPARTRÄSKET

"PELTORAUNIO" TMS., HISTO-
RIALLISEN AJAN LATOMUS
AVATTUNA IDÄSTÄ

f. 62957

ff. 62958-959

JUSSILA TORKATRÄSKET

"TIILIUUNI" TMS., HISTO-
RIALLISEN AJAN RAUNIO
KAAKOSTA

VALOK. H. KOTIVUORI 1985